Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

Кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор Навчально наукового інституту педагогіки і психології
_____ Світлана КОНДРАТЮК
«28» січня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЙ ТА ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань 02 Культура і мистецтво
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 028 Менеджмент соціокультурної діяльності
(шифр і назва спеціальності)

освітня програма Менеджмент соціокультурної діяльності
(назва)

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

мова навчання українська

Погоджено науково-методичною комісією ННІПП
«21» січня 2025 р.

Голова _____
Юлія БОНДАРЕНКО
док. пед. наук, професор

СУМИ 2025

Розробник:

ЗНОБЕЙ Олексій Володимирович, викладач кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності.

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

Протокол № 7 від 10 січня 2025 року.

Завідувач кафедри
канд. пед. наук, доцент Ірина ІОНОВА

Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Освітній ступінь</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>ДФН</td><td>ЗФН</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Кількість кредитів – 4</td><td>Галузь знань
<u>02 Культура і мистецтво</u>
(шифр і назва)</td><td colspan="2">Вибіркова</td></tr>
<tr><td rowspan="3">Спеціальність (професійне спрямування):

<u>028 Менеджмент соціокультурної діяльності</u></td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>3-й</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td rowspan="11">Загальна кількість годин – 120</td><td>6-й</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекції</td></tr>
<tr><td rowspan="9">Освітній ступінь:

бакалавр</td><td>18 год.</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>14 год.</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Лабораторні</td></tr>
<tr><td>16 год.</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Консультації</td></tr>
<tr><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>72 год.</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю:
залік</td></tr>
</table>

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Допомогти майбутнім менеджерам соціокультурної діяльності оволодіти основами теоретичних, професійних знань і практичних навичок, що дають їм змогу самостійно організовувати й планувати екскурсійну діяльність, розробляти й проводити екскурсії, здійснювати екскурсійне обслуговування, організовувати та проводити туристсько-рекреаційні заходи.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Майбутні менеджери соціокультурної діяльності зможуть розвинути професійні надбання, напрацьовані в результаті виконання робочої програми навчальної дисципліни «Організація і методика проведення екскурсій та туристсько-рекреаційних заходів» завдяки вивченню наступного блоку дисциплін професійно-орієнтованої підготовки: «Вступ до спеціальності «Менеджмент соціокультурної діяльності» та деонтологія», «Теорія і практика соціокультурного менеджменту», «Інституційне забезпечення соціокультурної діяльності», «Організація і методика проведення спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої діяльності», «Реклама та зв'язки з громадськістю», «Соціокультурна робота за кордоном», «Психолого-педагогічні основи соціокультурної діяльності».

3. Результати навчання за дисципліною

ПР 1.	Визначати базові професійні поняття та використовувати термінологічний апарат менеджера соціокультурної діяльності, сформульований у термінах результатів навчання.
ПР 2.	Збирати та впорядковувати інформацію.
ПР 3.	Організовувати професійний час.
ПР 4.	Здійснювати практичну діяльність відповідно до чинного законодавства.
ПР 5.	Оцінювати специфіку застосування принципів управління в соціокультурному менеджменті.
ПР 6.	Класифікувати та знаходити інноваційні рішення для створення, реалізації і забезпечення соціокультурних потреб людини.
ПР 7.	Здійснювати проектувальну роботу.
ПР 9.	Оцінювати сучасну соціокультурну ситуацію.
ПР 11.	Виявляти, генерувати і впроваджувати креативні ідеї в професійну діяльність.
ПР 12.	Формулювати, аргументувати професійні завдання.
ПР 13.	Обґрунтовувати управлінські рішення.
ПР 14.	Оцінювати наслідки прийнятих організаційно-управлінських рішень.

ПР 15.	Вміти встановлювати діалог з різними професійними суб'єктами та групами.
ПР 16.	Знати як застосувати сучасні технології управління людськими ресурсами.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	студент/-ка демонструє повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; знання основної та додаткової літератури; виявляє креативність у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
Б	студент/-ка демонструє достатні знання матеріалу в заданому обсязі, з певною систематичністю виконує практичні завдання, передбачені навчальною програмою; виявляє переважно конструктивний і репродуктивний характер використання набутих знань та умінь.
С	студент/-ка виявляє повні, систематичні знання із дисципліни, успішно виконує практичні завдання, засвоїв/-ла основну та додаткову літературу, виявляє здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента/-ки наявні незначні помилки.
Д	студент/-ка виявляє знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент/-ка спроможний/-на усунути їх із допомогою викладача/-ки.
Е	виставляється студентові/-ці, відповідь якого/-ї під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення.
F	студент/-ка не спроможний/-на до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни. студент/-ка не опанував/-ла матеріал навчальної дисципліни
FX	студент/-ка не опанував/-ла матеріал навчальної дисципліни на достатньому рівні, але рівень залишкових знань та умінь дозволяє повторне складання підсумкового контролю за результатами самостійної підготовки.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль									Разом	Сума
РОЗДІЛ 1					РОЗДІЛ 2					
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4	Т 1.5	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4		
Поточний контроль									54	100
6	6	6	6	6	6	6	6	6		
Контроль самостійної роботи									46	
6	5	5	5	5	5	5	5	5		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	**A**	відмінно	зараховано
82–89	**B**	добре	
74–81	**C**		
64–73	**D**	задовільно	
60–63	**E**		
35–59	**FX**	незадовільно з можливістю повторного складання	незараховано з можливістю повторного складання
1–34	**F**	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	незараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі **методи контролю**:

- методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.

- методи письмового контролю: тестові завдання, розв’язання задач і вирішення проблемних ситуацій репродуктивного, конструктивного і творчого рівнів;

- методи практичного контролю: виконання самостійних завдань;
- методи самоконтролю: самоаналіз, самооцінка.

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Організація туристичної діяльності.

Тема 1. Характеристика основних видів туризму.

Рекреація та туризм як соціальні явища. Історичні особливості розвитку туристсько-рекреаційної діяльності. Форми використання часу, відведеного на рекреацію – туризм, лікування/оздоровлення та відпочинок. Класифікація видів туризму. Спільні та відмінні риси рекреації та туризму. Фактори, що впливають на розвиток туризму. Сутність внутрішнього та міжнародного туризму. Етапи розвитку туризму. Класифікація видів туризму за метою подорожі. Екскурсійний туризм. Рекреаційний туризм. Діловий туризм. Науковий туризм. Етнічний туризм. Спортивний туризм. Релігійний туризм. Соціальний туризм. Сільський, зелений туризм. Промисловий (індустріальний) туризм. Класифікація туризму за часовою характеристикою: сезонність; прив'язка до конкретних подій; час, виділений клієнтом на подорож. Класифікація туризму за територіальними ознаками: приміський туризм, внутрішньорегіональний туризм, внутрішньодержавний туризм, внутрішній туризм, міжнародний туризм.

Тема 2. Основні форми та зміст туристичної роботи.

Туристична прогулянка. Екскурсії. Експедиції. Походи. Змагання зі спортивного туризму. Основні функції туризму. Основні критерії, за якими прийнято класифікувати туризм.

Тема 3. Соціально-психологічні основи організації туризму.

Основні ознаки і особливості туристської групи**.** Основні складові психологічної сумісності учасників туристського походу. Фактори формування психологічного клімату в туристській групі. Характеристика складових комплексної психологічної підготовки до туристського походу.

Тема 4. Теоретико-методичні основи організації туризму.

Особливості спеціальної підготовки керівника туристичної групи. **С**утність телеграмного способу ведення польового щоденника. **С**утність абревіатурного способу ведення польового щоденника. **О**собливості використання зарисовок абрисів, кроків.

Розділ 2. Екскурсія як вид туристичної діяльності.

Тема 5. Історія екскурсійної справи в Україні.

Перший етап становлення екскурсійної справи в Україні (припадає на другу половину XVIII – першу половину XIX ст.). Другий етап (середина – кінець XIX ст.). Третій етап (90-і рр. XIX ст. – 1918 р.). Четвертий етап (1919–1927 рр.). П'ятий етап (1928–1941 рр.). Сучасні умови розвитку

екскурсійної справи в Україні. Значення екскурсійної справи у національно-культурному відродженні України.

Тема 6. Екскурсія та її сутність.

Основні аспекти, пов'язані із змістом екскурсійної справи і організацією екскурсійного обслуговування. Еволюція екскурсії як соціального явища. Визначення терміну „екскурсія". Сутність екскурсії. Показ та розповідь як основа екскурсії. Зростання "екскурсійності" як специфічної якості екскурсії відповідно до ступеня поєднання сполучень: розповідь має перевагу над показом; розповідь і показ рівні; показ переважає над розповіддю. Огляд екскурсійних об'єктів.

Тема 7. Основні функції та ознаки екскурсії. Класифікація екскурсій.

Основні ознаки екскурсії (наявність екскурсійної групи (екскурсантів); участь кваліфікованого керівника - спеціаліста певної галузі знань, обов'язки якого виконує екскурсовод; показ екскурсійних об'єктів у місцях їх природного розташування (знаходження); обмеженість у часі - від однієї академічної години до однієї доби; багатоденних екскурсій не буває, це вже транспортні подорожі; цілеспрямованість огляду, наявність визначеної теми; пересування екскурсантів за заздалегідь складеним маршрутом; активна розумова діяльність учасників (спостереження, вивчення, дослідження об'єктів). Функції екскурсій (наукової пропаганди, інформації, організації дозвілля, формування інтересів, розширення світогляду, культурного дозвілля). Класифікація екскурсій за: змістом; складом і кількістю учасників; місцем проведення; засобами пересування; тривалістю; формою проведення.

Тема 8. Основні поняття музеєзнавства. Екскурсійна діяльність в музеях.

Музейні установи в системі освіти, культури і туризму. Класифікацію музеїв України. Основні напрями роботи музеїв. Сутність екскурсійної діяльності в музеях.

Розділ 3. Методичні вимоги до проведення екскурсій.

Тема 9. Професійна майстерність екскурсовода.

Поняття «професійна майстерність екскурсовода». Вимоги до екскурсовода, його права та обов'язки. Вміння та навички екскурсовода, їх формування. Мова екскурсовода. Шляхи підвищення кваліфікації екскурсовода. Основні етапи підготовки нового туру. Основні принципи відбору об'єктів перегляду на екскурсії.

Тема 10. Методика підготовки екскурсії.

Організація і зміст процесу розробки нової екскурсії. Визначення мети та завдань екскурсії. Складання маршруту екскурсії. Підготовка контрольного тексту екскурсії. Комплектування «портфеля екскурсовода». Визначення техніки проведення екскурсії. Складання методичної розробки.

Тема 11. Методика проведення екскурсії.

Методичні прийоми показу екскурсійних об’єктів. Методичні прийоми розповіді екскурсовода під час екскурсії. Методичні прийоми екскурсовода на екскурсії.

Тема 12. Техніка ведення екскурсії.

Процес знайомства екскурсовода з групою. Процес виходу з автобуса та повернення в салон екскурсійної групи. Процес роботи екскурсовода в автобусі. Процес пересування екскурсантів на маршруті. Процес розташування групи біля об’єкта. Прийоми дотримання часу проведення екскурсії. Прийоми використання пауз в екскурсії. Прийоми надання відповідей на запитання екскурсантів. Види реакції екскурсовода на непередбачені події. Процес показу "портфеля екскурсовода".

6.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		лек.	пр.	лаб.	сам.		лек	пр	конс.	сам.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Розділ І. Організація туристичної діяльності										
Тема 1. Характеристика основних видів туризму.	**10**	2	2		6					
Тема 2. Основні форми туристичної роботи.	**10**	2	2		6					
Тема 3. Соціально-психологічні основи організації туризму.	**10**	2	2		6					
Тема 4. Теоретико-методичні основи організації туризму.	**10**	2	2		6					
Розділ ІІ. Екскурсія як вид туристичної діяльності										
Тема 5. Історія екскурсійної справи в Україні.	**10**	2		2	6					
Тема 6. Екскурсія та її сутність.	**12**	2	2	2	6					
Тема 7. Основні функції та ознаки	**12**	2	2	2	6					

екскурсії. Класифікація екскурсій.										
Тема 8. Основні поняття музеєзнавства. Екскурсійна діяльність в музеях.	**10**	2		2	6					
Розділ ІІІ. Методичні вимоги до проведення екскурсій										
Тема 9. Професійна майстерність екскурсовода.	**12**	2	2	2	6					
Тема 10. Методика підготовки екскурсії.	**8**			2	6					
Тема 11. Методика проведення екскурсії.	**8**			2	6					
Тема 12. Техніка ведення екскурсії.	**8**			2	6					
Усього годин	**120**	**18**	**14**	**16**	**72**					

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1.	Характеристика основних видів туризму	2	
2.	Основні форми туристичної роботи	2	
3.	Соціально-психологічні основи організації туризму	2	
4.	Теоретико-методичні основи організації туризму	2	
5.	Екскурсія та її сутність		
6.	Основні функції та ознаки екскурсії. Класифікація екскурсій	2	
7.	Професійна майстерність екскурсовода	2	
	Разом	**14**	

Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
1.	Історія екскурсійної справи в Україні.	2	
2.	Екскурсія та її сутність.	2	
3.	Основні функції та ознаки екскурсії. Класифікація екскурсій	2	
4.	Основні поняття музеєзнавства. Екскурсійна діяльність в музеях	2	
5.	Професійна майстерність екскурсовода	2	
6.	Методика підготовки екскурсії	2	
7.	Методика підготовки екскурсії	2	
8.	Техніка ведення екскурсії	2	
	Разом	**16**	

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Бабарицька В.К. Екскурсознавство і музеєзнавство: навчальний посібник. К.: Альтерпрес, 2007. 464 с.
2. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. К., 2001. 395 с.
3. Голубнича С.М. Основи екскурсійної справи: навч. посіб. Донецьк, 2003. 156 с.
4. Грабовський Ю.А. Спортивний туризм: навч. посібник. Тернопіль: Навч. книга, Богдан, 2008. С. 29–34.
5. Король О.Д. Організація екскурсійних послуг у туризмі: Навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2016. 144 с.
6. Кулєшова Г.О. Туристсько-рекреаційні ресурси світу: методичні вказівки для самостійної роботи студентів, що навчаються за спеціальністю «Економічна та соціальна географія» Харків, 2012. 60 с.
7. Міжнародний туризм : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2012. 307 с.
8. Організація туризму: підручник / І.М. Писаревський, С.О. Погасій, М.М. Поколодна та ін.; за ред. І.М. Писаревського. Х.: ХНАМГ, 2008. 541 с.
9. Поколодна М. М. Організація екскурсійної діяльності : підручник; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 180 с.
10. Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності Підручник / За заг. ред. доктора пед. наук, проф. Орлова В.Ф. К.: Грамота, 2006. 264 с.

Додаткові:

1. Агафонова Л.Г. Туризм, готельний та ресторанний бізнес: Ціноутворення, конкуренція, державне регулювання: навчальний посібник. К.: Знання України, 2006. 52 с.

2. Альтгайм Л.Б. Основне значення та принципи організації екскурсійних послуг. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 4. С. 215-218.

3. Арсененко І.А. Екскурсійна діяльність як основа функціонування ринку екскурсійних послуг. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 4. Географія і сучасність. 2015. Вип. 19 (33). С. 191–195.

4. Бакало Н.В. Екскурсійна діяльність як один із складників туристичної сфери. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління.* 2017. № 3. С. 211-214.

5. Галасюк С.С., Нездоймінов С.Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 248 с.

6. Галасюк С.С. Проблема питання організації діяльності фахівців туристичного супроводу в Україні. *Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського.* 2015. Вип. 7. С. 566-569.

7. Грабовський Ю.А., Селезньова Т.В. Змагання зі спортивного туризму. Навч-метод. рекомендації для студентів факультету фізичного виховання. Херсон: ХДУ, 2004. 72 с.

8. Дашевська І.М. Інтерактивні методи навчання та їх застосування в екскурсійній діяльності. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2012. № 4 (239). – С. 129-134.

9. Дехтяр В.Д. Основи оздоровчо-спортивного туризму. К. : Науковий світ, 2007. С. 62–79.

10. Федорченко В. К. Костюкова О. М., Дьорова Т. А., Олексієнко М. М. Історія екскурсійної діяльності в Україні: навч. посібник. К.: Кондор, 2004. 166 с.

11. Китайчук Г.В. Підготовка оглядової екскурсії на практичних заняттях з дисципліни «Організація екскурсійної діяльності». *Вісник Луганського національного університету ім. Т.Г. Шевченка*. 2014. № 5. С. 48-55.

12. Кифяк В.Ф. Організація туризму: навчальний посібник. Чернівці: Книги-ХХІ, 2008. 344 с.

13. Кузик С. П. Географія туризму. К. : Знання, 2011. 271 с.

14. Кулаковська І.М. Етнокультурний потенціал як чинник підвищення екскурсійної привабливості регіону. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2010. № 3. С. 73-76.

15. Методичні рекомендації з питань провадження екскурсійної діяльності. Івано-Франківськ, 2009. 45 с.

16. Сидорович Є.С. Організація екскурсійної діяльності: методичні рекомендації до проведення семінарських занять для здобувачів ступеня вищої освіти «бакалавр» спеціальності «Туризм». Херсон, ФОП Вишемирський В.С., 2019. 16 с

17. Федорченко В.К., Дворова Т.А. Історія туризму в Україні. К. : Вища школа, 2006. С. 194–201.